

L'impacte de la immigració estrangera sobre l'ús lingüístic a Brussel·les

RUDI JANSSENS

Centre per a l'Estudi Interdisciplinari de Brussel·les, Universitat Lliure de Brussel·les

Introducció

Com moltes altres ciutats europees, Brusselles té una població ètnicament diversa. Aquest article, basat en una àmplia recerca sobre els usos i els coneixements lingüístics a Brusselles,¹ presenta una perspectiva general de l'impacte de la immigració sobre la situació lingüística de la ciutat. En primer lloc es descriu a grans trets la població no belga de Brusselles. La segona part es concentra en la diversitat lingüística d'aquesta població. Finalment, després d'haver-ne descrit els hàbits idiomàtics, l'article analitza l'impacte de la població immigrada sobre la situació lingüística local de Brusselles.

1. Brussel·les i la seva immigració

Brusselles és una ciutat d'immigrants. La meitat dels adults de Brusselles han nascut fora de la capital, i hi són atrets per motius econòmics. Després de la Segona Guerra Mundial, la manca de mà d'obra local va provocar l'afluència de treballadors estrangers poc escolaritzats provinents de les nacions pobres del sud d'Europa, i posteriorment del Marroc i Turquia. Aquestes comunitats immigrants encara són presents a Brusselles. La creixent importància internacional de Brusselles com a seu de la Unió Europea i de l'OTAN, i el consegüent desenvolupament econòmic de la ciutat, van provocar una onada immigratòria d'europeus occidentals molt qualificats. A banda d'aquests moviments, la història colonial de Bèlgica a l'Àfrica central i els esdeveniments ocorreguts a l'Europa oriental després de la caiguda del mur de Berlín també han deixat la seva empremta a Brusselles. Mentrestant, Flandes i Valònia continuaven generant els fluxos migratoris *habituals*, i a dins de Brusselles mateix també es produïen força desplaçaments. Unes estadístiques recents il·lustren aquests desenvolupaments.

Taula 1

Nacionalitat dels habitants de Bèlgica

	Habitants	No belgues	Unió Europea	Fora de la Unió Europea
Bèlgica	10.213.752	891.980	562.534	329.446
	100 %	8,73 %	5,51 %	3,23 %
Flandes	5.926.838	289.065	162.635	126.430
	58,03 %	4,88 %	2,74 %	2,13 %
Valònia	3.332.454	330.769	260.055	70.714
	32,63 %	9,93 %	7,80 %	2,12 %
Brussel·les	954.460	272.146	139.844	132.302
	9,34 %	28,51 %	14,65 %	13,86 %

FONT: NIS, 1999.

La població de Brusselles es diferencia clarament de les poblacions de les altres dues regions (vegeu la taula 1). D'una banda, Brusselles representa menys del 10 % dels belgues. De l'altra, gairebé una tercera part de tots els no belgues viuen a la regió de Brusselles capital.² I si considerem els estrangers de fora de la Unió Europea, el percentatge s'eleva per sobre del 40 %. En total, el 28,5 % dels habitants de Brusselles són estrangers i, d'aquests, prop de la meitat (14,6 %) provenen d'algun altre estat membre de la Unió Europea. Proporcionalment, Brusselles té molts més estrangers que Flandes i Valònia.

1. Rudi JANSSENS (2001), *Taalgebruik in Brussel. Taalverhoudingen, taal verschuivingen en taal identiteit in een meertalige stad*, Brusselles, VUBPress.

2. D'acord amb la constitució vigent, el territori de Bèlgica es divideix en tres regions: Flandes, Valònia i Brusselles capital. (N. del t.)

Taula 2

Els no belgues de Brussel·les segons la nacionalitat

Nacionalitat	Xifres i percentatge
1. Marroc	63.809 (6,69 %)
2. França	33.362 (3,50 %)
3. Itàlia	29.223 (3,06 %)
4. Espanya	22.003 (2,31 %)
5. Turquia	18.678 (1,96 %)
6. Portugal	15.852 (1,66 %)
7. Grècia	9.814 (1,03 %)
8. Gran Bretanya	8.364 (0,88 %)
9. Alemanya	6.733 (0,71 %)
10. Congo	6.323 (0,66 %)

FONT: NIS, 1999.

Els *top ten* dels estrangers a Brussel·les és el que apareix a la taula 2: marroquins (6,7 % de la població); francesos (3,5 %); italians (3,1 %); espanyols (2,3 %); turcs (2 %); portuguesos (1,7 %); grecs (1 %); britànics (0,9 %); alemanys (0,7 %); i congoleseos (0,7 %). Aquestes deu nacionalitats representen al voltant del 80 % dels no belgues i donen una bona idea de la composició dels estrangers a Brussel·les. Val a dir, de tota manera, que la fragmentació dels països de l'Europa de l'Est impedeix que cap d'ells aparegui entre els deu primers.

A bona part d'Europa, els termes «estrangers», «immigrants» i «habitants allòctons» s'empren com a sinònims, s'associen principalment als immigrants magribins i turcs musulmans, i solen arrossegar unes connotacions negatives lligades als problemes d'una gran urbs. A Brussel·les, però, els no belgues no són directament equivalents a aquestes comunitats immigrades. Plegats, aquests dos col·lectius només representen un 9 % de la població, és a dir menys de la tercera part del nombre total d'estrangers. Si comparem aquestes xifres amb les corresponents a les dues principals ciutats de Flandes, es fa palès que la proporció d'aquests immigrants dins de la població dels estrangers oficialment registrats és significativament més alta que no pas a Brussel·les. El percentatge de no belgues d'Anvers és del 13,31 %, i d'aquests, el 48,26 % tenen nacionalitat magribina o turca. En altres paraules, aquests dos col·lectius formen un 6,43 % de la po-

blació d'Anvers. Per la seva banda, Gant té un 7,60 % de no belgues entre els seus habitants, i d'aquests el 62,30 % són turcs o del Magrib, la qual cosa representa un percentatge total de 4,73. En altres paraules, la connexió entre «no belga» i «immigrant musulmà» és molt més evident a Flandes que a Brussel·les, malgrat que les xifres d'estrangers, comparades amb la totalitat de la població, són molt més petites a Flandes.

D'altra banda, mentre que les ciutats flamenques continuen perdent població a causa d'una taxa negativa d'immigració, Brussel·les creix, ajudada per una àmplia immigració externa. Un terç dels estrangers que arriben a Bèlgica van a Brussel·les, i gairebé un 40 % dels naturalitzats belgues viuen a la regió de Brussel·les capital.

2. De la nacionalitat a la classificació lingüística

A l'hora de triar la variable de base per al nostre estudi sobre els usos lingüístics a Brussel·les vam optar per la llengua de la família on va créixer el nostre informant. Aquesta tria té tres avantatges: en primer lloc, ens permet desenvolupar categories exclusives i exhaustives; en segon lloc, la resposta del nostre informant no pot variar amb el temps; finalment, la resposta ens permet atribuir més d'una llengua a una persona. Aquesta darrera qüestió és important i resulta preferible a l'opció d'atribuir necessàriament només una única llengua materna a tots els informants.

D'acord amb els nostres resultats, i tal com pot veure's a la taula 3, a Brussel·les hi podem distingir cinc grups diferents segons la llengua parlada a la família d'origen:³

- Informants provinents de famílies monolingües neerlandòfonas.⁴
- Informants de famílies monolingües francòfonas.
- Informants de famílies on es parlava tant el neerlandès com el francès (els «bilingües tradicionals»).

3. D'acord amb el marc constitucional vigent a Bèlgica, els afers culturals —molt especialment llengua i ensenyament— són gestionats per institucions corresponents a cadascuna de les tres comunitats lingüístiques (neerlandòfona, francòfona, germanòfona) en què s'organitza el país. Ara bé, en aquesta taula, els termes «neerlandòfon» i «francòfon» solament es refereixen als antecedents lingüístics de la família, i no tenen per tant cap contingut polític. És per aquest motiu que utilitzem específicament el terme «grup lingüístic» i no pas el de «comunitat lingüística». Els informants pertanyen a un cert grup d'acord amb els usos lingüístics dins d'un context determinat, i això no es pot utilitzar com a únic criteri per parlar de «comunitat lingüística». (N. del t.)

4. D'acord amb les preferències modernes a les societats concernides, ens servim del terme *neerlandès* ('Nederlands') més que no pas *holandès* per referir-nos a la llengua oficial al Regne dels Països Baixos i a les regions belgues de Flandes i Brussel·les (en aquesta darrera, al costat del francès). A Flandes i Brussel·les, sobretot en contextos informals, és força popular servir-se del terme *flamenc* per referir-se a la llengua sense que aquest terme impliqui necessàriament cap velleïtat secessionista. (N. del t.)

Taula 3

Grups lingüístics a Brussel·les

Grups lingüístics	Habitants de Brussel·les	Nacionalitat belga	Nacionalitat no belga
Parlants de neerlandès	9,3 %	10,9 %	2,9 %
Parlants de francès	51,5 %	62,8 %	9,2 %
Bilingües tradicionals	10,3 %	12,7 %	0,4 %
Nous bilingües	9,1 %	7,4 %	15,9 %
Parlants d'altres llengües	19,8 %	6,2 %	71,7 %

d) Informants de famílies on es combinava el francès amb un altra llengua que no fos la neerlandesa (els «nous bilingües»).

e) Informants procedents de famílies on no es parlava ni francès ni neerlandès.

En aquest article ens concentrarem en el grup de nous bilingües i en aquells que no parlaven ni francès ni neerlandès a les seves famílies d'origen.

El grup dels nous bilingües té orígens lingüístics molt diversos. Les famílies de la nostra mostra aleatòria representen més de seixanta llengües o combinacions de llengües. El subgrup més gran és el d'origen àrab o berber (34,4 %), seguit dels subgrups d'origen familiar espanyol (11,8 %) i italià (10,4 %). La resta de les famílies tenen un origen divers de llengües europees, africanes i asiàtiques. Segons els usos lingüístics, podem distingir quatre situacions diferents:

a) Famílies en què els pares combinaven el francès amb una altra llengua (37,1 %). Aproximadament en la meitat dels casos, l'altra llengua era de la Unió Europea. En una mica més d'un terç, la llengua altra era l'àrab o el berber.

b) Famílies en què els pares parlaven una llengua altra que el francès i el neerlandès, i empraven el francès com a *lingua franca* del lloc on vivien (44,3 %). En aquest grup, la situació era justament la inversa de l'anterior, i les famílies que empraven l'àrab i el berber formaven el subgrup més gran.

c) Famílies en què els pares parlaven cadascun una llengua diferent, de manera que el francès s'utilitzava per entendre's entre ells o per comunicar-se amb els fills (5,9 %). La combinació més comuna era l'espanyol amb l'àrab o el berber, o el jiddisch amb l'alemany o amb una llengua de l'Europa de l'Est.

d) Famílies en què —sorprenentment— els pares només parlaven francès, però que van introduir una segona llengua dins de la família (12,7 %). En aquest grup hi havia, doncs, informants els pares dels quals només els havien transmès el francès, però

que a l'hora de parlar amb els seus propis fills no sols usaven aquesta llengua, sinó que n'hi afegien d'altres. Les altres llengües emprades eren totes de la Unió Europea, la qual cosa remet als orígens lingüístics d'un dels dos pares. Encara que els pares —o com a mínim un d'ells— haguessin canviat al francès, continuaven considerant important la seva «llengua materna». El fet que aquestes llengües continuïn tenint una utilitat pràctica en un context lingüístic canviant ajuda a explicar aquesta situació. En qualsevol cas, cal fer notar que per a la meitat dels informants d'aquest grup són els pares els qui han transmès el francès, mentre que per a l'altra meitat són els infants els qui han introduït aquest idioma a les famílies. Això no fa res més que subratllar de nou com és de variat aquest grup, que no pot ser reduït simplement a una segona o tercera generació d'immigrants per als quals el bilingüisme es caracteritza per ser una fase de transició cap al francès. Aquest grup il·lustra el dinamisme i la diversitat del bilingüisme. També és un exemple de com l'ús de la llengua dins d'una família pot ser un focus on convergeixen el passat i el present familiar.

Pel que fa al grup dels qui no parlaven ni neerlandès ni francès a casa, hi ha cinc llengües importants: l'àrab (29,2 %), el turc (12,7 %), l'anglès (8,1 %), el castellà (6,5 %) i l'italià (6,5 %). Aquest grup compta amb cinquanta llengües o combinacions de llengües. La immensa majoria d'aquests informants van néixer a l'estranger i només un 15 % a Bèlgica. Parlem principalment de les comunitats immigrants més antigues, on l'àrab i en menor mesura el turc, l'espanyol i l'italià eren predominants.

3. Ús lingüístic i transmissió lingüística intergeneracional entre els immigrants

Entre els no belgues, la diversitat segons la llengua i la nacionalitat és molt alta. La nostra ràpida presentació dels grups lingüístics deixa clar que les «comunitats» no poden ser definides només per la llengua. Fora de les «comunitats» neerlandòfona i francòfona, la gent parla majoritàriament de comunitat «immigrant» i «internacional», amb una definició que depassa els termes lingüístics.

En aquest apartat parlarem dels grups lingüístics «nous bilingües» i «altres» independentment de la nacionalitat dels seus integrants: així, quan parlem d'un membre de la comunitat turca, ens estarem referint a un informant que viu a Brussel·les però que té «arrels» turques, cosa que significa que té la nacionalitat turca, que va néixer amb la nacionalitat turca o que, com a mínim, un dels seus pares és turc.

Com que molts dels grups serien massa petits per comparar-los sobre la base de la nacionalitat, distingirem quatre grups: els marroquins, els turcs, els europeus meridionals (immigrants

de Portugal, Espanya, Itàlia i Grècia), i els europeus septentrionals (irlandesos, britànics, escandinaus i alemanys). No hem inclòs en l'anàlisi els immigrants de França i Holanda perquè tant els uns com els altres parlen un dels idiomes oficials de Brusselles com a llengua materna, i per tant la tria lingüística per a ells difereix de la dels altres immigrants.

Les taules 4, 5 i 6 presenten una perspectiva d'algunes de les característiques dels diferents subgrups immigrants, les quals reflecteixen les diverses històries migratòries. Com ja hem apuntat en el primer apartat, els primers treballadors immigrants contractats a Bèlgica van ser europeus meridionals poc qualificats, seguits pels turcs i els marroquins (vegeu la taula 4). L'alt percentatge d'immigrants turcs que van venir després del 1980 es deu principalment a l'arribada dels denominats *nuvis imports*. La baixa qualificació d'origen d'aquests treballadors continua reflectint-se avui en el nivell inferior d'educació dels seus actuals compatriotes (vegeu la taula 6). Per la seva banda, els europeus septentrionals van arribar més tard i és el grup amb la mitjana d'edat i el nivell d'educació més alt. En les seccions següents destacarem alguns aspectes del comportament lingüístic d'aquests quatre grups.

Taula 4

Immigrants segons la cohort d'immigració

Subgrup	Nascuts a Bèlgica	Abans del 1960	1960-1979	A partir del 1980
Marroquins	24,3 %	0,8 %	39,7 %	35,2 %
Turcs	24,1 %	—	35,6 %	40,2 %
Europeus meridionals	30,9 %	8,6 %	33,6 %	27,0 %
Europeus septentrionals	11,5 %	4,6 %	28,7 %	55,2 %

Taula 5

Immigrants segons l'edat

Subgrup	-25	26-40	41-65	+65
Marroquins	21,1 %	48,6 %	29,1 %	1,2 %
Turcs	27,4 %	44,8 %	26,4 %	1,1 %
Europeus meridionals	19,7 %	39,5 %	34,2 %	6,6 %
Europeus septentrionals	11,5 %	33,3 %	44,8 %	10,3 %

Taula 6

Migrants segons el nivell d'educació

Subgrup	Ensenyament primari	Ensenyament secundari	Ensenyament superior
Marroquins	25,6 %	63,0 %	11,4 %
Turcs	26,7 %	65,1 %	8,1 %
Europeus meridionals	9,9 %	71,7 %	18,4 %
Europeus septentrionals	—	51,7 %	48,3 %

3.1. La comunitat marroquina

Els marroquins constitueixen clarament una comunitat més enllà de la llengua. En públic, els marroquins empenen sobretot el francès, malgrat que no sempre seria necessari si considerem els seus vincles comercials ètnics. Dins de la família, però, l'ús de l'àrab es manté poderosament. El francès troba més dificultats per penetrar en la comunitat berberòfona que en l'arabòfona.

Malgrat que la generació més jove accepta la idea dels matrimonis mixtos, hom observa com molt sovint els membres d'aquesta comunitat es casen amb membres de la comunitat marroquina. L'àrab, com a llengua de culte, els proporciona un lligam addicional. Les seves preferències en l'àmbit audiovisual s'orienten cap a xarxes arabòfonas, la qual cosa indica que la comunitat marroquina s'orienta més cap a les influències àrabs en general més que no pas exclusivament cap a les marroquines.

Si ens fixem en la transmissió lingüística entre generacions, l'ús de la llengua original del país d'origen, tant si es tracta d'una llengua berber com de l'àrab marroquí, és alt. Encara que els entrevistats són bastant joves, el 98,7 % d'ells s'han criat en famílies on s'usava l'àrab o el berber, i entre les noves famílies que viuen a Brusselles, el 88,5 % encara utilitza aquesta llengua a casa tot i que la majoria la combina amb el francès. No podem dir res respecte de la qualitat de la llengua transmesa a la següent genera-

Figura 1

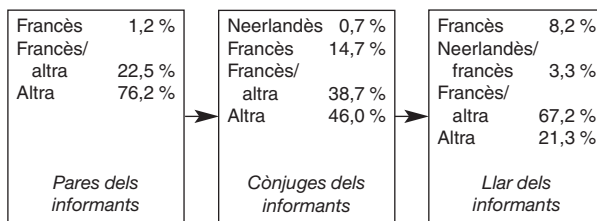
Transmissió lingüística a les famílies marroquines

Figura 2

Transmissió lingüística a les famílies turques

Francès/ altra	21,1 %	Neerlandès	3,2 %	Francès	2,0 %
Altra	77,9 %	Francès	3,4 %	Neerlandès/ francès	2,0 %
		Francès/ altra	19,7 %	Francès/ altra	62,7 %
		Altra	72,1 %	Altra	33,3 %
<i>Pares dels informants</i>		<i>Cònjuges dels informants</i>		<i>Llar dels informants</i>	

ció, però a Brusselles la llengua del país d'origen encara és molt important dins de la comunitat.

3.2. La comunitat turca

Les xifres (vegeu la figura 2) de la comunitat turca quant al manteniment de la llengua són fins i tot més altes que entre els marroquins: el 77,9 % dels turcs ha crescut en famílies on només es parlava el turc o el kurd, i fins i tot a Brusselles una tercera part de les noves famílies utilitza només una d'aquestes llengües a casa. En termes generals, el 96 % de les famílies encara empra una de les llengües natives (sola o al costat del francès). Val a dir que això tampoc no és cap sorpresa, atès que la comunitat turca de Brusselles manté unes elevades xifres d'immigració provinent de Turquia (vegeu la taula 4).

La comunitat turca és més tancada que la marroquina, i el resultat és que el francès no es barreja tan fàcilment amb el turc. A diferència dels marroquins, els turcs contrauen pocs matrimonis interètnics i sovint busquen parella a Turquia. La política també hi juga un paper important. La comunitat llegeix majoritàriament diaris turcs, d'alt contingut polític, i hi ha moltes associacions polítiques centrades específicament en la política turca.

3.3. Els europeus meridionals

Els immigrants europeus meridionals són molt tolerants amb el francès i, en públic, fàcilment s'arregleren amb els francòfons. D'una banda, ja fa temps que viuen a Brusselles; de l'altra, per a la majoria, la seva pròpia llengua té el mateix origen que el francès. Tot i que sigui difícil de generalitzar, atesa la seva diversitat, en els àmbits privats cada grup s'aferra a les seves arrels lingüístiques i mira de transmetre la llengua als fills. En conseqüència, un 82,3 % de les famílies utilitza la llengua del país d'origen, principalment en combinació amb el francès.

3.4. Els europeus septentrionals

Els europeus del nord constitueixen el darrer gran grup. Són diferents dels altres i compleixen molts dels criteris per ser «euròcrates»: instruits, amb posicions superiors en negociis o en orga-

Figura 3

Transmissió lingüística a les famílies de l'Europa meridional

Francès	7,2 %	Neerlandès	1,0 %	Francès	15,2 %
Neerlandès/ francès	0,7 %	Francès	40,6 %	Neerlandès/ francès	2,5 %
Francès/ altra	25,7 %	Neerlandès/ francès	1,0 %	Francès/ altra	68,4 %
Altra	6,4 %	Francès/ altra	26,0 %	Altra	3,9 %
		Altra	31,3 %		
<i>Pares dels informants</i>		<i>Cònjuges dels informants</i>		<i>Llar dels informants</i>	

nitzacions internacionals i amb l'anglès com a llengua per a la vida quotidiana. Poden parlar francès en públic; en privat, l'anglès és com a mínim igual d'important, cosa que contrasta clarament amb els hàbits lingüístics dels altres ciutadans de Brusselles. Un altre factor que també els diferencia és la tria de llengua per als seus fills a l'escola. Juntament amb una petita fracció de la comunitat europea meridional amb què comparteixen trets socials, els europeus septentrionals envien els fills a escoles internacionals o a d'altres de privades on poden ser educats en la seva llengua materna. En comparació, els fills dels immigrants més pobres entren de manera predominant en l'educació francòfona, encara que alguns són enviats a les escoles neerlandòfones.

4. Impacte sobre el panorama lingüístic local

Les llengües natives dels no belgues tenen poc impacte fora de les seves comunitats. Això no obstant, l'impacte de les llengües oficials en les comunitats locals d'immigrants de Brusselles és completament diferent. Com ja hem mostrat, en públic i en privat, els membres d'aquestes comunitats sovint canvien al francès, tant per a les funcions de llengua franca dels espais públics com per a segona llengua familiar. Hem de destacar que el francès és una segona llengua, i que aquestes comunitats continuen transmetent la llengua materna a la següent generació. Val a dir que tots ells adopten la llengua franca com a segona llengua familiar i mai el neerlandès, fins i tot quan envien els seus fills a escoles neerlandòfones.

El neerlandès amb prou feines si és usat pels no belgues a Brusselles. Els dos únics indrets on l'utilitzen és a l'escola i a la feina. La ciutat té dos sistemes escolars separats basats en la llengua. El sistema escolar neerlandòfon és molt popular entre els no neerlandòfons. Especialment en molts parvularis i escoles de primària del sistema neerlandòfon, els infants de famílies neerlandòfones monolingües són una minoria. A banda dels francòfons, també s'hi troben molts no belgues, principalment fills d'immigrants poc qualificats. En la majoria dels casos, l'escola és l'únic

lloc on aquests practiquen el neerlandès. Un segon lloc on es necessita el neerlandès és a la feina. Per a les feines d'estatus més alt, el bi- o multilingüisme resulta evident, però també en aquelles feines en què es contracten empleats poc qualificats el bi- o multilingüisme no és una excepció, especialment quan el contacte amb altres persones fora de la companyia forma part de la feina.

L'única llengua «estrangera» que té cert impacte sobre la vida de la ciutat és l'anglès. Aquest impacte es deu al paper internacional que exerceix Brusselles, més que no pas al nombre d'anglòfons que viuen a la ciutat (només un 2 % de la població empra l'anglès com a llengua familiar). L'anglès és important com a qualificació suplementària a la feina, i pel seu paper en el context econòmic internacional. A més a més, l'anglès domina els mitjans de comunicació, la publicitat, la cultura juvenil, etc. Tanmateix, en els contactes diaris rarament s'empra i no representa una amenaça per al francès com a llengua franca. Un exemple ho il·lustra: quan els angloparlants nadius van a comprar a la ciutat, canvien al francès per demanar alguna cosa a les botigues.

5. Conclusions

La influència dels immigrants a Brusselles és bastant diversa. Cal distingir el seu impacte en termes generals i l'impacte sobre la si-

tuació lingüística. L'impacte dels immigrants sobre Brusselles en termes generals és evident, tant pel seu nombre com per la importància que assoleixen els temes relacionats amb el racisme, la immigració, els refugiats, etc., en el debat polític.

En el vessant lingüístic, els principals problemes se situen en l'educació. Mentre que els immigrants més rics poden enviar els seus fills a escoles privades, els immigrants més pobres es barregen amb els locals i entren en un sistema educatiu dual —o neerlandès o francès. Fer front a aquesta diversitat és un dels principals reptes de la Brusselles multilingüe.

Però l'aspecte educatiu no és més que una part d'una política d'integració que amb prou feines existeix. A causa del model polític belga, bona part dels assumptes socials com ara la seguretat social, l'educació, etc., són competència de les institucions de la comunitat cultural. A Flandes i a Valònia només hi ha una comunitat per a cada regió. Però a la regió de Brusselles, on en un mateix territori coexisteixen dues comunitats, els assumptes *comunitaris* són organitzats alhora, però per separat, per la comunitat flamenca i per la comunitat francòfona. Així, els problemes específics de Brusselles només són considerats una «excepció» per les autoritats flamenques i francòfones més generals. És així que el veritable repte de la Brusselles multilingüe és la integració d'una població multilingüe en un sistema institucional bilingüe.